БЛИЗЬКИЙ СХІД 19.03.2024 | Ральф Мельцер

Шанс під час кризи

В розпал катастрофи в Ізраїлі з'являється надія на поновлення політичного процесу «дві держави для двох народів»

Минуло більше п'яти місяців після безпрецедентної терористичної атаки ХАМАСу 7 жовтня і початку воєнної відповіді Ізраїлю. За цей час загинули десятки тисяч людей, а 134 заручники й досі вважаються зниклими безвісти. Невідомо, скільки з них ще живі. З огляду на повідомлення заручників, яких було звільнено, є підстави побоюватися, що жінки-заручниці регулярно зазнають сексуального насильства. Між тим бойові дії в Газі тривають навіть після початку Рамадану. В лютому здавалося, що нову угоду про подальший обмін заручників на палестинських ув'язнених у поєднанні з припиненням вогню все-таки буде укладено. Однак поки що цього не сталося. Конфлікт цілей – знищення військового потенціалу ХАМАСу, з одного боку, й звільнення заручників, з іншого, – що існував з самого початку, наближається до завершення. Але є багато ознак того, що пропагандистська стратегія керівництва ХАМАСу в Газі полягала в затягуванні бойових дій на час Рамадану з метою спровокувати заворушення на релігійному ґрунті.

7 жовтня стало для Ізраїлю потрясінням, наслідки якого ще не можна передбачити. Довіру до державних інституцій підірвано, країна колективно травмована. Втрати ізраїльської економіки величезні. Самі витрати на резервістів, виплату компенсацій і евакуацію десятків тисяч людей становлять близько 250 млн євро на день. Бойова обстановка на півночі залишається вкрай нестабільною: майже жодного дня не минає без масованих обстрілів з боку «Хезболли» та контратак Ізраїлю. Невідомо, чи зможуть евакуйовані звідти, як і з півдня, повернутися додому, і якщо так, то коли. При цьому на лаві підсудних у Гаазі опинився Ізраїль, а не ХАМАС, оскільки юрисдикція Міжнародного суду ООН обмежена державами. В Ізраїлі цей процес відкидають як односторонній і політично та ідеологічно упереджений, але все ж таки сприймають серйозно.

Більшість ізраїльського населення закликає до відставки Нетаньягу

Посилюється міжнародний тиск на ізраїльський уряд через жахливу гуманітарну ситуацію в Газі. Всередині країни на Нетаньягу також дедалі більше тиснуть: провідні представники апарату безпеки називають дії уряду безвідповідальними й катастрофічними. Щосуботи десятки тисяч людей по всій країні виходять на демонстрації за повернення заручників і проти уряду. Більшість ізраїльського населення закликає до відставки Нетаньягу, чия політика враховує виключно його власні інтереси. Однак лінії розлому всередині коаліції зараз виникають передовсім в іншій темі: в середині минулого року закінчився термін дії вкрай непопулярного серед світського населення закону, що регулює звільнення ультраортодоксів від військової служби. Він діяв з моменту заснування держави й відтоді неодноразово поновлювався та коригувався. Нову версію, заплановану коаліцією, відкидають навіть деякі члени уряду зважаючи на загальну загрозливу ситуацію. До того ж Верховний суд і досі розмірковує, чи сумісні спеціальні правила для ультраортодоксів з основними законами держави.

Бенні Ґанц і Ґаді Айзенкот, які належать до опозиції, але після 7 жовтня увійшли до складу надзвичайного уряду разом з трьома іншими міністрами з їхнього альянсу, подали законопроєкт, що дозволить в майбутньому призивати ультраортодоксів до армії. У відповідь на це міністр оборони Йоав Ґалант («Лікуд») публічно заявив, що подасть новий закон про призов до армії, тільки якщо його підтримає і Бенні Ґанц. Без продовження звільнення їхньої клієнтури від призову ультраортодоксальні партії, ймовірно, вийдуть з правлячої коаліції, і Нетаньягу втратить більшість – у час, коли Бенні Ґанц лідирує з великим відривом в опитуваннях. Але кілька днів тому альянс «Національна єдність», яким до того керував Бенні Ґанц, розпустив колишній міністр юстиції Ґідеон Саар, який зараз знову діє самостійно і попросив включити його до складу військового кабінету. Це, своєю чергою, може змінити політичний баланс сил на користь Нетаньягу.

Наростає імпульс для

Незважаючи на дедалі більш значне падіння

відродження політичного процесу, заснованого на принципі двох держав

рейтингів «Лікуду», який в разі нових виборів може втратити половину місць, потенційні опоненти Нетаньягу з поміркованого крила «Лікуду», такі як колишній голова Кнесету Йоель Едельштейн, поки що мовчать. Тенденція до зниження рейтингу «Лікуду» була очевидна й на недавніх місцевих виборах. Більшу вагу на виборах мерів і муніципальних рад мали як ортодоксальні, так і прогресивно-ліберальні кандидати, які балотувалися в різних альянсах. Якщо в цій ситуації «Лікуд» усуне Нетаньягу, а новий прем'єр відправить у відставку ультраправих міністрів Бен-Ґвіра і Смотрича, цілком імовірно, що Бенні Ґанц і його партія залишаться в уряді до нових виборів. Вони мають бути скоро: майже неможливо, щоб вони не відбулися до завершення законодавчого періоду.

Однак у розпал війни та кризи з'являється також і шанс. Концепція Нетаньягу, тобто політичних правих, яка полягала в тому, щоб відокремити збалансування відносин з арабськими державами від мирного врегулювання з палестинцями й зберігати статус-кво, зазнала повного провалу 7 жовтня. У зв'язку з сильним політичним тиском Вашингтона і готовністю Саудівської Аравії нормалізувати відносини з Ізраїлем в обмін на вирішення палестинського питання наростає імпульс для відродження політичного процесу, заснованого на принципі двох держав: бойові дії не можуть замінити політичні дії, кажуть в антиурядовому таборі. Без угоди, чітких кордонів і самовизначення палестинців тривалої безпеки для Ізраїлю не буде. Прогресивні аналітичні центри розробили й представили (разом з опозиційними політиками) концепції того, як схема в кілька кроків може сприяти створенню демілітаризованої палестинської держави. Цей процес, регіональний і міжнародний одночасно, мав би розпочатися з мирної конференції, реконструкції та тимчасової інтернаціональної військової місії в Газі за участю поміркованих арабських держав. Після дво- або трирічного етапу встановлення довіри й реформування палестинської автономії можна було б відновити прямі ізраїльсько-палестинські переговори.

Перспективи політичних змін в Ізраїлі цілком очевидні

Для того, щоб такі плани мали політичну підтримку й мирний процес знову був в центрі суспільного дискурсу, лівий табір, який і досі маргіналізований, має зазнати

кадрових, структурних і програмних оновлень. Недавні події вказують на можливість цього: є надія на колишнього заступника начальника Генерального штабу Яіра Ґолана, який врятував кількох учасників фестивалю «Нова» під час нападу ХАМАСу. Ґолан, колишній член Кнесету та заступник міністра економіки в 2021-2022 роках, балотуватиметься на посаду голови Лейбористської партії. На цій посаді він хоче об'єднати ліві партії та включити до спільного списку лідерів протестного руху проти «судової реформи», а також кандидатів від політичного центру. Ґолан виступає за топографічне розділення палестинського та єврейського населення на Західному березі річки Йордан і за ліквідацію деяких єврейських поселень. Палестинська сторона повинна отримати компенсацію за існуючі поселення у вигляді обміну територіями. Поки що за безпеку на Західному березі, на думку Ґолана, відповідає Ізраїль, але загалом його концепція – також шлях до можливого врегулювання на основі принципу двох держав. Праймеріз Лейбористської партії заплановані на кінець травня, але критики, яких багато, вважають, що це надто пізно.

Тим часом перспективи політичних змін в Ізраїлі цілком очевидні: опитування свідчать, що більшість незмінно на боці довоєнної опозиції. Згідно з першими опитуваннями після оголошення Яіра Ґолана про намір об'єднати лівий табір, альянс без проблем отримав би дев'ять місць у парламенті. Зміна політичної більшості не останньою чергою пов'язана з надією на об'єднання розколотого суспільства та ліквідацію наслідків підриву демократії, за який відповідальні Нетаньягу і його ультраправі партнери по коаліції. Навіть якщо політичні праві поки що не готові відмовитися від своєї мети вплинути на призначення суддів Верховного суду й послабити судову владу, подальші законодавчі проєкти, пов'язані з так званою судовою реформою, що їх уряд запланував до війни, дуже ймовірно, не буде реалізовано, принаймні в такій формі. Це також є тим шансом, що випадає від час кризи.

Переклад з німецької Дар'ї Прусенко

Ральф Мельцер

Д-р Ральф Мельцер (Ralf Melzer) очолює Офіс Фонду ім. Фрідріха Еберта в Ізраїлі. До цього він очолював Регіональний офіс Фонду "Діалог Південно-Східна Європа" в Сараєво, а також представництва Фонду в Тунісі та Мюнхені.